

Nino Vakhania

ნინო ვახანია

Sukhumi State University

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Georgia, Tbilisi

საქართველო, თბილისი

**Women of the Georgian Royal House
(according to the writings of Alexander Orbeliani)**

**ქართული სამეფო სახლის ქალები
(ალექსანდრე ორბელიანის თხზულებათა მიხედვით)**

The article qbout the role and purpose of Georgian women in the past of our country. In particular, it is about the wisdom, loyalty and courage of the women of the Erekle II family. We rely on the writing of the romantic writer Alexander Orbeliani and create the portrait of The King’s Daughter-in-law, George XII’s first wife, Ketevan Andronikashvili.

The interference of the Russian government in the domestic affairs of the Georgian kingdom is obvious. Enemies were ruled by the naïve George XII through the treacherous Georgian princes.

It turned out that the country prevented a military coup by the intervention of Ketevan Andronikashvili. An unanswered question is clearly heard in the essay: Did the enemies poison young Ketevan to weaken and then overthrow the royal court? This issue is still relevant.

Key words: smart, freedom, loyalty, politics, motherland

საკვანძო სიტყვები: ჭკვიანი, თავისუფლება, ერთგულება, პოლიტიკა, სამშობლო

ქართველმა ქალმა სიმამაცის, კეთილშობილების, თავგანწირვის არაერთი მაგალითი გვიჩვენა ისტორიულად, რამაც თავისი ასახვა პოვა მხატვრულ ნაწარმოებებშიც. ენამ ქალი კაცს გაუიგივა და ღირსეულს დედაკაცი უწოდა. ჩვენი ძველი ისტორია დიდად აქებს ქართველ ქალსო, – წერს ალექსანდრე ორბელიანი და თვითონ მხატვრულსა და მხატვრულ-დოკუმენტურ ქმნილებებში ქმნის ქალთა (დედაკაცთა) მართალ და დაუვიწყარ პორტრეტებს. ოჯახიდან მწერალმა ბევრი ისეთი რამ იცის, რაც ისტორიულ ქრონიკებში არ დაწერილა. ამიტომ მისი მონათხრობი განსაკუთრებით ღირებული და ზოგ შემთხვევაში უნიკალურია.

გიორგი ბატონიშვილის პირველი ცოლის, ქეთევან ანდრონიკაშვილის, შესახებ მეტად საგულისხმო ცნობებს გვაწვდის ალექსანდრე ორბელიანი. მწერალი გამორჩეულია თავისი პირუთვნელობით. მის მიერ აღბეჭდილი ინფორმაცია, როგორც წესი, სანდოა. რადგან ამ ქალის შესახებ ისტორიოგრაფიაში შედარებით მწირი მასალა გვაქვს, ალექსანდრე ორბელიანის მხატვრულ-დოკუმენტური თხზულებები ფასდაუდებელი წყაროა წარსულის სურათების ნათლად, სისწორით აღსადგენად.

ბიოგრაფიულ ლექსიკონში მოცემული ინფორმაცია ერეკლე მეორის რძლის შესახებ ძირითადად პლატონ იოსელიანის გამოკვლევას ეყრდნობა („ცხოვრება გიორგი XIII-ისა“). სხვა ისტორიკოსებიც უხვად სარგებლობენ და უაპელაციოდ იღებენ (იმეორებენ) ამ ცნობილი ისტორიკოსის მიერ ნათქვამს. არადა, მიუხედავად პლატონ იოსელიანის განსწავლულობისა, მისი თხზულებები მაინც კრიტიკულად უნდა განვიხილოთ. თავი რომ დავანებოთ ნიკოლოზ ბარათაშვილის ხუმრობასა და ილია ჭავჭავაძის „გამოცანას“ პლატონის შესახებ, ალექსანდრე ორბელიანიც ააშკარავებს ამ ისტორიკოსის არაობიექტურობასა და მიკერძოებას. უამრავ ღირებულ ისტორიულ ფაქტთან ერთად, ნარკვევში ხელშესახებადაა აღბეჭდილი ავტორის სუბიექტურობა და ტენდენციურობა. არაერთი მოვლენა შეფასებულია მმართველი ძალის, დამპყრობლის საამებლად. მათი პოზიციის განსამტკიცებლად. რუსეთის ხელისუფლების სურვილის აღსასრულებლად პლატონ იოსელიანი არ ერიდება სიმართლისგან გადახვევას, ფაქტების დამახინჯებას.

პლატონ იოსელიანი, როგორც რუსეთის ხელისუფლების მამებელი ისტორიკოსი არაერთხელ ამხილა თეკლა ბატონიშვილმა შვილთან, ალექსანდრე ორბელიანთან საუბრებში.

ბიოგრაფიულ ლექსიკონში ხაზგასმულია ქეთევანის გულადობა. შიდა ქართლიდან თბილისში მიმავალ ქეთევან ანდრონიკაშვილს გზად ხუთასამდე ლეკი დახვედრია. ქეთევანმა, რომელსაც თან ახლდა სამასამდე მეომარი – მორიგე ჯარის რაზმი – თვითონ იკისრა თურმე ბრძოლის მეთაურობა და სასტიკად დაამარცხა მოთარეშე ლეკები. ერეკლე II ამალით შეგებებია თავის მამაც რძალს და მის საპატივცემლოდ ალღუმი გაუმართავს. ეს ამბავი 1778 წელს მოხდა, როცა ქეთევანი 24 წლისა იყო (პაპუნაშვილის მიხედვით). მაგრამ მის მიერ ბრძოლაში გამოჩენილი სიმამაცე რა მოსატანია იმ სულიერ სიმაღლესთან, რომელსაც ეს დიდებული ქალი ამჟღავნებდა თურმე.

ალექსანდრე ორბელიანი უფრო ახლოს გვაცნობს ამ ჭკვიან, გონიერ, მეფისა და ქვეყნის ერთგულ, უშიშარ ასულს. „ის ქეთევან ასეთი თავშეწირული ერთგული ყოფილა მეფის ირაკლისა, რომ თავდადებული მსხვერპლი. იქამდისინ, რომ მეფის ირაკლის მშვიდობისათვის არავის არ დაინდობდა, არა თავის მახლობელსა“ (ორბელიანი, 2023, გვ.70).

აქ ორიოდე სიტყვა უნდა ვთქვათ ქეთევანის ძმის, რევაზ ანდრონიკაშვილის შესახებ. პლატონ იოსელიანი და მასზე დაყრდნობით ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიაც დიდად აქებს რევაზ ანდრონიკაშვილს, რომელსაც, როგორც ჩანს, ჭკუა, სიმამაცე და გამოცდილება, და სხვა კარგი პიროვნული თვისებები მართლაც, არ აკლდა. თუმცა 1770 წელს ქიზიყის მოურავად დანიშნული რევაზი სრული ძალაუფლების ხელში ჩაგდების მიზნით ღალატობდა მეფესა და მამასადამე, ქვეყანას. ყოველგვარი მიუღებელი ხერხით იბრძოდა ერეკლეს წინააღმდეგ, რათა მეფედ დამჯდარიყო მისი სიმე, გიორგი ბატონიშვილი, რომელზეც დიდი გავლენა ჰქონდა და რომელსაც, ფაქტობრივად, თვითონ მართავდა. 1770 წელს, ასპინძის ომში, ცნობილია, გიორგი ბატონიშვილი მეფე-მამას არ დაეხმარა. ერთ ციხე-სიმაგრეში გამაგრდა იმ აბსურდული საბაბით, მტერი იქ, მთავარ ბრძოლაში დაგვამარცხებს და აქეთ, სიღრმეში რომ წამოვა, მაშინ შევებრძოლებიო. ალექსანდრე ორბელიანის ცნობით, ამ ღალატისკენ მას მეფის ირაკლის ოჯახობის მტრებმა უბიძგეს, კერძოდ, „თავადმა რ... ა... და იმის დამოკიდებულებმა...“ (ორბელიანი, 2023, გვ.51). რევაზ ანდრონიკაშვილმა უღალატა ერეკლეს მერეც, კრწანისში – 2000 მებრძოლი შეაკავა ქიზიყში და არ გაუშვა ბრძოლის ველზე. მასთან იმყოფებოდა ბატონიშვილი გიორგიც.

ჩვენს ისტორიოგრაფიაში გავრცელებულია ის შეხედულება, რომ რევაზ ანდრონიკაშვილი „დააუპირისპირდა სასახლის კარზე ფეოდალთა იმ ჯგუფს, რომელსაც სათავეში ედგა დედოფალი დარეჯანი. 1780 წელს დარეჯანის ინიაციტივით ანდრონიკაშვილს ჩამოართვეს ქიზიყის მოურავობა და დაუბრუნეს ერეკლე II-ის სიმეს ზაქარაის“ (ბიოგრაფიული ლექსიკონი). ეს, როგორც ახლა იტყვიან, რუსეთის ხელისუფლების ნარატივია. თითქოს დარეჯანი ერეკლეს სიცოცხლეშივე სასახლეში რაღაც ჯგუფს მეთაურობდა, რომელიც გერის, გიორგის წინააღმდეგ მოქმედებდა. თითქოს დედოფალი საკუთარი შვილის გამეფებას მიელტვოდა და აშკარად ერეოდა სამეფო საქმეებში. ეს

სიცრუე და მისი გავრცელების მიზანი ბოლომდე ამხილა და გააშიშვლა ალექსანდრე ორბელიანმა რამდენიმე თხზულებაში. ახლა კი კვლავ ქეთევან ანდრონიკაშვილს მივუბრუნდეთ.

1780 წელს გიორგი ბატონიშვილი და ქეთევანი რევაზ ანდრონიკაშვილის მიწვევით ქიზიყში სტუმრებიან მოურავს. ქეთევანს შეუტყვია საკუთარი ძმის მოღალატეობრივი განზრახვა. რის შესახებაც არაფერი იცოდა გულუბრყვილო და მიმდობმა უფლისწულმა გიორგიმ, ცხადი გახდა მისი მეუღლისთვის. სამეფო საქმეებში როგორი გარკვეული, როგორი დაკვირვებული, ფრთხილი და მოზომილი უნდა ყოფილიყო ახალგაზრდა ქალი, რომ დაზუსტებით შეეტყო ქვეყნის მტრების გეგმა. ან რა სიმამაცე, გამბედაობა, ქვეყნისა და მეფის სიყვარული და ერთგულება იქნებოდა საჭირო იმისთვის, რომ ძმა ემხილებინა და ამით ქვეყანა გადაერჩინა?! თანაც ისე, რომ მეფის რისხვა ზომიერად შეეკავებინა და ძმაც სასიკვდილოდ არ გაემეტებინა...

ქიზიყში მყოფმა „ბატორძალმა“ მოულოდნელად თბილისში დაბრუნება მოინდომა. გიორგი ბატონიშვილის მდივან ელიაზარ ფალავანდიშვილს გაენდო და მოთათბირების შემდეგ გადაწყვიტეს, იქ არაფერი ეთქვათ გიორგისთვის და ქეთევანს ეს ამბავი პირდაპირ ერეკლესთვის ეცნობებინა (ელიაზარ ფალავანდიშვილს ცოლად ჰყავდა დავით ბარათაშვილის – შემდეგ ალექსანდრე ორბელიანის სიმამრის – და – ბარბარე ბარათაშვილი).

შინაომის, ორივე მხრიდან ქართველების სისხლისღვრის საშიშროება აშკარა გახლდათ. რევაზის ჩანაფიქრით, მას ლეკებისა და კახელების რაზმები უნდა შეეგროვებინა და გაერთიანებინა მოტყუებით – ვითომ სპარსეთზე ან ოსმალეთზე თავდასასხმელად. სინამდვილეში ერეკლეს უნდა დასხმოდნენ თავს, მოეკლათ მეფე და უფლისწული გიორგი გაემეფებინათ. ელიაზარისა და ქეთევანის მართებული გათვლით, შეთქმულები ვერაფერს დააკლებდნენ ერეკლეს, მაგრამ ეს დაპირისპირება დაასუსტებდა საქართველოს. თან როგორც „ის ღვთიური ქეთევანი“ ამბობდა თურმე, „მეფეს ირაკლიზედ უკეთესი მეფე ვილა უნდა დასონ აქა?“ (ორბელიანი, 2023, გვ.71).

ელიაზარ ფალავანდიშვილისა და სხვა ხანდაზმული ხალხისგან ბევრჯერ მოუსმენია მწერალს სიმართლე. ელიაზარი, სხვა ხანდაზმულ პირებთან ერთად, თეკლასთანაც ხშირად მოდიოდა თურმე სტუმრად. ძველი ამბების მოყოლით ართობდა, გულს უმაგრებდა. რაც იცოდა (და ბევრი რამის თვითმხილველი და მონაწილე გახლდათ), გულწრფელად უამბობდა ალექსანდრე ორბელიანსაც. მისგან იცის მწერალმა ეს ეპიზოდიც. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას: რომ არა ალექსანდრე ორბელიანი, ჩვენ დაგვეკარგებოდა ერთი დიდებული ქალის – სამეფო ოჯახის წევრის, ქეთევან ანდრონიკაშვილის – სულიერი პორტრეტის მეტად მომხიბლავი და ღირებული შტრიხები.

მტკიცე, უტეხი ხასიათით გამორჩეულმა ქალმა ქმარს თბილისში წასვლის ნებართვა სთხოვა იმ საბაბით, დედოფალი დიდი ხანია, არ მინახავს და მომენატრაო. მშვიდობიანმა და წრფელმა ბატონიშვილმა გიორგიმ დიდად გაიხარა და ცოლი მაშინვე გაისტუმრა სათანადო ამალით.

მწერალი დიდი დამაჯერებლობით აღწერს იმ სიხარულს, რაც მეფე-დედოფალს განუცდია და გამოუხატავს საყვარელი რძლის დაბრუნების გამო. მეფე თურმე ქალაქგარეთ გაეგება, დედოფალი სასახლის კარებთან დახვდა და დიდი დიდებით შემოიყვანეს შინ.

თუმცა ალექსანდრე ორბელიანი გარდასული ამბების მიუკერძოებელ მთხრობელად გვევლინება, მაგრამ მისი ნაწერები მაინც არ არის მშრალი ქრონიკა. მწერლის სუბიექტური დამოკიდებულებები, განწყობა, ტენდენცია აშკარად, დაუფარავად იკითხება ყველგან. მკაფიოდ ამჟღავნებს ავტორი თავის მიზანსაც: „ის ანბები [რომ არ] დამეწერა, ... სულერთიან გაქრებოდა მეფის ირაკლის მტრების გასამართლებლად, რომ ყოველი თავიანთი დანაშაული მეფეს ირაკლისა და დედოფალს დარეჯანზედ გადმოიღონ; ამით თავიანთი დაჰვარონ, რომ სამარადისოთ სულ ვერავინ ვერა გაიგოს რა იმათი ეშმაკური საქმეები“ (ორბელიანი, 2023, გვ.72). ეს ამონარიდი ნათლად წარმოაჩენს ავტორის ხედვის დიდ მასშტაბსა და სიღრმეს.

ქეთევანმა დინჯად, თავდაჭერილად, შესაფერის დროს გაუმხილა მეფე-დედოფალს თავისი „გიჟი ძმის“ განზრახვა. ერეკლემ ალელვების გარეშე, გარეგნულად გულდამშვიდებით ჰკითხა, –

ჩვენო ბედნიერებაო, ეგ ანბები შენს ქმარს ბატონიშვილს რატომ არ შეატყობინეო. ჭკვიანურმა პასუხმა გამოხატა ახალგაზრდა ქალის სიტუაციაში სწრაფად გარკვევის, მომავლის სწორად განჭვრეტის, გადაწყვეტილების მიღებისა და მტკიცედ მოქმედების უნარი.

ოდნავ ვრცელ ციტატას დავიმოწმებ:

„მე და ელიაზარ მდივანმა არ ვამჯობინეთ შეგვეტყობინებინა. თქვენი შვილი გიორგი მრისხანე ხასიათისა გახლავსო, ვაითუ სახალხოთ გასწყრომოდა ჩემს ძმას რევაზს და ამით უარესი საქმე მომხდარიყო? ის ჩემი ძმა რევაზ ვიცი, თავს გაიმართლებდა ბევრის მიკიბულ-მოკიბულის ლაპარაკით, ის ასეთი კაცია და ამაში მე ცუდ დედაკაცათ დავიდებოდი და ყველანი ლანძღვას დამიწყებდნენ: თავის ძმასაც არ ინდობსო. თვითონ ის ჩემი ძმა ასე აალაპარაკებდა ყველას ჩემზედ, ამისთვის ვერ ვაცნობე თქვენს შვილს“ (ორბელიანი, 2023, გვ. 73).

განმარტება იმდენად სრულყოფილია, ემოციურადაც და ინფორმაციულადაც იმდენად ტევადი და მრავლისმეტყველი, რომ მეფე-დედოფალს გასარკვევი აღარაფერი რჩება. ამის შემდეგ მეფე რჩევას ეკითხება თავის შორსმჭვრეტელ რძალს, რით დასაჯოს რევაზი.

თავისი რისხვითა და წყალობით განთქმულ მეფეს დასჯის ხერხები არავისთვის ექნებოდა საკითხავი, მხოლოდ ამ შემთხვევაში ხაზგასმით გამოხატავს ქეთევანის პატივისცემას, სურს, მას არაფერი აწყენინოს, თან ბოლომდე ენდობა რძალს. მწერალი იდეალური ფერებით გვიხატავს სამეფო ოჯახის წევრთა ურთიერთობას, რომელიც, შეუძლებელია, სიმართლეს არ ასახავდეს. ქეთევან ანდრონიკაშვილის რჩევით, მეფემ მოურავობა უნდა ჩამოართვას რევაზს და გადასცეს თავის სიძეს, ზაქარია ანდრონიკაშვილს. ამ საქმეში საკუთარი დის ჩარევის შესახებ რევაზს არაფერი გაუგია. ყოფილ მოურავს ამით ხელ-ფეხი შეეკრა. თუმცა გადაჭარბებული სასჯელი არ იყო მისთვის, მაინც სულ უკვირდა, ეს საქმე ვინ დამართა. მეფე ირაკლის მტრებმა მოიგონეს და რევაზსაც არწმუნებდნენ, დედოფალმა დარეჯანმა ჩააგონა მეფეს, რადგან ზაქარია იმის შვილის, ელენეს ქმარიო.

ალექსანდრე ორბელიანი სხვაგანაც არაერთგან შენიშნავს საქართველოს მტრების სურვილს, ყველაფერი ისე დაეხატათ, „*მითამ მეფე ირაკლი, რადგან არაფერში არ ვარგებულა, ამისთვის რასაც ისა შვრება, სულ დედოფალ დარეჯანის სიტყვით*“ (ორბელიანი, 2023, გვ. 74). მწერალი მაგალითებით, დოკუმენტებით უარყოფს ბრალდებებს დარეჯანის მიმართ და ცხადყოფს დამპყრობლის ჩანაფიქრს – მომავალში სახელმწიფოს დაკარგვა შინააშლილობას დაბრალდეს და არა რუსულ აგრესიას. მისი თქმით, რადგან სახელოვან მეფეს ვერაფერს დასწამებდნენ (ვერავის დააჯარებდნენ), დარეჯან დედოფალი ამოიღეს მიზანში. კიტა აბაშიძე წერს „პოლიტიკურ რომანტიზმში“, ძალიან ფრთხილად უნდა მოვეკიდოთ სალახანა კნორინგისაგან გავრცელებულ ლეგენდას ბატონიშვილთა შორის განხეთქილების თაობაზეო. ასევე ფრთხილად უნდა მოვეკიდოთ და არ დავიჯეროთ ამბები დარეჯან დედოფლის ავანტიურისტულ ბუნებასა და სამეფო საქმეებში ჩარევაზე.

ისტორიულად ცნობილი ფაქტია, რომ ქეთევან ანდრონიკაშვილი 1782 წელს, სრულიად ახალგაზრდა, 28 წლისა გადაჰყვა ძეობას (თეიმურაზის დაბადებას). მისი მოულოდნელი და ტრაგიკული აღსასრული ალექსანდრე ორბელიანს ეჭვს უჩენს, მტრებმა ხომ არ მოწამლესო. ახლო ხანებში მოკლეს ერეკლეს ერთ-ერთი საიმედო საყრდენი – ლევან ბატონიშვილიც. რამდენიმე წლის შემდეგ კი, 1788 წელს აღესრულა ერეკლე მეფის მარჯვენა ხელი – ანტონ კათალიკოსიც. სხვათა შორის კათალიკოსის მოწამვლის ვერსიაც ალექსანდრე ორბელიანმა ახსენა. საქმე ისაა, რომ ისტორიულად დადასტურებული არ არის არც ქეთევან ანდრონიკაშვილისა და არც ანტონ კათალიკოსის მკვლელობა, მაგრამ იმ ეპოქის ზედმიწევნით მცოდნე მწერლისგან ეჭვის გამოთქმაც საგულისხმოა. თვითონ ისტორიკოსთა მოვალეობად მიაჩნია საქმის კარგად დაკვირვება და გამოძიება და დოკუმენტებთან ერთად დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მკვლევრის ალლოსაც. „*რა ვქნა, მე ეჭვი მაქვს, ხომ არ მოწამლეს? კარგო ისტორიკო, მოიკითხე კარგათ ღვთის გულისათვის. თუ კარგი ისტორი-*

კოსი იქნები ნამდვილად რომ ვერ შეიტყო მაშინდელი გარემოებისა გამო, მიხვდები და დაინახავ...“ (ორბელიანი, 2023, გვ. 74).

კიდევ რამდენი რამ არის იმ ქალის ამბებიო, – წერს მწერალი და გული გვწყდება, რომ კიდევ ბევრის შენახვა და დატოვება ვერ მოასწრო. მეფე-დედოფლის მიერ რძლის დატირება კი შემოგვინახა სახიერად: შვილო ქეთევან! პირველათ ჩუენთან შენ რომ შამოხველ, ბედნიერება შემოგვითანე, მიდიხარ და თან მიგაქვს ის შენი შემოტანილი ბედნიერებაო. სანამ ცოცხალი იყო, ქეთევანი თავის ძმაზე სულ ფრთხილად იყო, სადაც წავიდოდა, უკან კაცებს აადევნებდა, რას საქმობს და რას შვებაო. იმ ქალის სიკვდილის შემდეგ კი, ერეკლესა და ქვეყნის საზიანოდ, სვავის ფრთები შემოუსხამს და ისე გაუმინდვრებია რევახს.

„მინამ რევახის და ქეთევან ცოცხალი იყო, რევახმა ვერა გააწყო რა; როდისაც მოკვდა და კარგა დრო გამოვიდა, ახლა სხუა რიგათ დაიწყო“ (ორბელიანი, 2023, გვ. 161). მწერლის გადმოცემით, სწორედ რევახ ანდრონიკაშვილმა იღონა ყველაფერი, რათა გიორგი XII-ს მეორე ცოლად მარიამ ციციშვილი შეერთო. ისტორიული წყაროებიდან კარგად არის ცნობილი, რომ მარიამის მამა, გიორგი ციციშვილი, ერეკლე მეორის მოღალატე იყო. იგი ამის გამო დასჯილიც გახლდათ (ყურები ჰქონდა დასხეპილი). დავით ბატონიშვილმა ხათა-გოგია შეარქვა (რადგან საქართველოს ბევრი ხათაბალა დაატეხა თავს) და ამ მეტსახელითაც არაიშვიათად მოიხსენიებდნენ. ძალაუფლების მოყვარული და მიზნის მისაღწევად თავზეხელაღებული რევახ ანდრონიკაშვილის სურვილი გასაგებია. მას არ სურდა, ასე ვთქვათ, ხელიდან დასხლტომოდა მომავალი მეფე – გიორგი ბატონიშვილი, რომელზეც ძლიერი, შეიძლება ითქვას, განუზომელი გავლენა ჰქონდა მოპოვებული, როცა მისი ცოლისძმა იყო. როგორც ჩანს, რევახ ანდრონიკაშვილის მთავარი სტრატეგია გახლდათ გიორგი ბატონიშვილის მართვა მისივე ცოლის მეშვეობით. სხვა საქმეა, რომ ამ ტაქტიკამ არ გაუმართლა. ორივე ქალი (ქეთევან ანდრონიკაშვილი და მარიამ ციციშვილი) ქმარზე ჰკვიანნი, ალღოიანი, მიმხვედრი და საქართველოს მოყვარული აღმოჩნდა. ორივე ქალი არამართო მიხვდა სამშობლოს მტრის განზრახვას, არამედ არ შეეგუა შექმნილ ვითარებას და თუმცა განსხვავებულად, მაგრამ ორივე აქტიურად დაუპირისპირდა მოძალადეს.

ქეთევანის სიტყვას ენდობოდა მეფე-დედოფალი, მრავალჯერ გამოუცდიათ რძლის ერთგულება და აფასებდნენ მის გამჭრიახ გონებას. ერთხელ კი მაინც შემცდარა ეს გონიერი დედაკაცი – თავის მახლს, ლევან ბატონიშვილს გააცნო საკუთარი ნათესავი, მშვენიერი თვალტანადი ანდრონიკაშვილი ელენე(ნინო). ლევანს სიგიჟემდე შეეყვარებია ახალგაზრდა ქალი, მალე ცოლადაც შეურთავს და ერთმანეთის მიმართ სიყვარული სულ უფრო გაღმავდება ორივეს. ოღონდ, ალექსანდრე ორბელიანის თქმით, „ქარიანი ქალი ყოფილა და სუბუქი ჰკვიის“ (ორბელიანი, 2023, გვ. 117). ელენე (ნინოს) არეული ხასიათის გამო მეფე-დედოფალი იმდენად არ წუხდნენ თურმე, როგორც ქეთევან ანდრონიკაშვილი. ამ საქმისთვის ჯოჯოხეთიც ცოტა არის ჩემთვისო, – ასე მწარედ ინანიებდა შეცდომას. თბულელებაში „საქართველოს მეფის ირაკლის ძე ლევან“ მწერალი ერთგვარ დეტექტიურ გამოძიებას ატარებს და ააშკარავებს, რომ ლევანის მოწამვლაში უნებურად გარეულა მისი საყვარელი მეუღლე. გამოსაძიებლად ძნელია, მაგრამ მიხვედრა კი შეიძლება, ქეთევანიც პოლიტიკური მსხვერპლი გახდა თუ არა...

გიორგი XII-ის მეორე მეუღლის, მარიამ ციციშვილის სახელთანაა დაკავშირებული გენერალ ლაზარევის გახმაურებული მკვლელობა. ალექსანდრე ორბელიანის (და კიდევ რამდენიმე) მოსაზრებით, მკვლეელი დედოფალი არ ყოფილა, თუმცა შვილის „დანაშაული“ საკუთარ თავზე აიღო და სიკვდილამდე არც გაუცია საიდუმლო. მამაცი, ერთგული, ჰკვიანი ქალის საქციელი ლეგენდად გადაეცა შთამომავლობას.

ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფის, გიორგი XII-ის ორივე მეუღლემ – პირველმა – ქეთევან ანდრონიკაშვილმა და მეორემ – მარიამ ციციშვილმა – სიმამაცის, სამშობლოს სიყვარულის, შორსმჭვრეტელობის განუმეორებელი მაგალითები დატოვეს.

რამდენიმე სიტყვა სხვა ქალებზე. უფროსი ვაჟის, მხეიდის ქალთან ნაყოლი ვახტანგის (რომელსაც ვახტანგ-კარგი შეარქვეს) სარძლოდ მეფემ ითხოვა კონსტანტინე მუხრან-ბატონის ასული ქეთევანი (ივანეს და). რადგან სიძე-პატარძალი უწლოვანები ყოფილან (ვაჟი თოთხმეტის, გოგონა – ათი-თერთმეტი წლისა), ჯვარი კი დაუწერიათ, მაგრამ ცოლქმრული ცხოვრების ნება არ მიუციათ. 14-15 წლის უფლისწულის მოულოდნელი გარდაცვალების შემდეგ ქეთევან მუხრან-ბატონი სასახლიდან არ წასულა, არ გათხოვილა. დედოფალი დარეჯანი თურმე გვერდიდან არ იშორებდა, ისე უყვარდა. როცა მეფე-დედოფალს მესამე ვაჟი შეეძინათ, უფროსი შვილის სახსოვრად მასაც ვახტანგი (ალმასხან) დაარქვეს და გასაზრდელად „ბატორძალ“ ქეთევანს მისცეს. მანაც შვილივით გაზარდა ვახტანგი და ცოლიც თვითონ შერთო. მწერალი რამდენიმე ეპიზოდს გვიყვება იმის ნათელსაყოფად, თუ როგორ ყვარებიათ ქეთევანი ერეკლესა და დარეჯანს. უნაკლულო დედაკაცად მოიხსენიებს ქეთევანს და მის მიუკერძოებელ ფსიქოლოგიურ პორტრეტს ხატავს: „ის ასეთი დედაკაცი იყო როგორც თვალტანადობით, ისე გონებით, ისე ენამჭევრობით და ისე სრულის ენერგიით, მაგრამ ცოტა აჩქარებული და პირდაპირ მოქმედი იყო...“ (ორბელიანი, 2023, გვ. 76). როგორც ვხედავთ, ადამიანურ ნაკლსაც არ მალავს. იმასაც გვიმხელს, დარეჯან დედოფალზე რომ დიდი გავლენა ჰქონია, იქამდე, რომ დედოფალს ზოგჯერ თვითონ მართავდა თურმე. მეფე ერეკლეს საქმეებში კი არასოდეს მანამდე არ ჩაერეოდა თურმე, სანამ მეფე რჩევას არ ჰკითხავდა.

აღა-მაჰმად-ხანის შემოსევამდე ორი თვით ადრე ურჩევდა რძალი სამეფო ოჯახს სალაროს, სამეფო სიმდიდრის გახიზვნას ქსნის ან არაგვის სიმაგრეებში. უშუალოდ კრწანისის ომის დროს კი თბილისში არ ყოფილა (დედოფალს სასწრაფოდ სოფელ მუხრანში გაეგზავნა ქეთევანის ძმის, ივანეს მოსავლელად). და წუხს ალექსანდრე ორბელიანი, ეს ქალი რომ თბილისში ყოფილიყო, სამეფო განძი არ დაიკარგებოდაო. საუბედუროდ, ამ დროს ბატონიშვილ იულონის ცოლი, სალომეც შეუძლოდ შექმნილიყო და „ჯოჯოხეთის ეშმაკური“ ცვიერებით, ეს გონიერი ბატორძალი ქეთევანი იქ გააბეს. მეფე-დედოფალთან რომ ყოფილიყო, ბევრ კარგ რამეს ურჩევდა და ისინიც დაუჯერებდნენ, ბევრ სიკეთეს შესძენდა სამეფო სახლსაც და საქართველოსაც. *„მე არ დავიჯერებ, ამისთანა ცვიერული ეშმაკობა ყოფილიყოს სადმე, როგორც მაშინ იყო საქართველოში, მეფის ირაკლის ოჯახობის და ერთიან საქართველოს დასამხობი“* (ორბელიანი, 2023, გვ. 77), – მოთქვამს სასოწარკვეთილი მწერალი. მტრებს, დამპყრობელ უცხოტომელებს თავიანთი უსინდისობისა და ბოროტების დასაფარავად ვინმე არ დაუტოვებიათ ქართველი მეფის სასახლეში, რომ ცილი არ დაეწამიბინათ, მოგონილი ამბით არ გაელანძლათ. ჭორის მსხვერპლი გამხდარა ქეთევან მუხრან-ბატონიც, რომელსაც თურმე გაუგონარი სიბილწე დააბრალეს – თავის გაზრდილ ბავშვს, ვახტანგ (ალმასხან) ბატონიშვილს ჰყვარობსო. *„მაგრამ სიმართლე როგორ დაიმალება?“* – სიმართლის ძალისა სწამს მთხრობელს და ეიმედება, რომ როდესმე მაინც სიმართლე თავს იჩენს და ცხადად გამოჩნდება.

მთხრობელმა სხვა არაერთ უთუოდ საყურადღებო და მნიშვნელოვან რამესთან ერთად თვალნათლივ დაგვიხატა, ხელისგულზე დაგვიდო, ნათლად გვიჩვენა ერეკლე მეორისდროინდელი სამეფო სახლის ცხოვრება. დაგვანახა და გაგვაცნო პერსონალები, შექმნა მათი დასამახსოვრებელი ფსიქოლოგიური პორტრეტები.

ამჟამად ჩვენს ყურადღება მიიპყრო სამეფო ოჯახის ქალებმა. დარეჯან დედოფლის შესახებ ცალკე, მოზრდილი ნაწარმოები აქვს დაწერილი და სხვაგან კი პერსონაჟად გამოჰყავს თავისი სახელოვანი ბებია. სხვა დედოფლებისათვის ცალ-ცალკე მოთხრობები თუ ნარკვევები არ უძღვნიან, თუმცა ჰკვიანნი, პოლიტიკაში გარკვეული, ოჯახისა და ქვეყნის ერთგული, ღირსეული ქალების სახეები შექმნა სხვადასხვა მოთხრობაში. ცალკე მოთხრობებია ერეკლეს ქალების – ქეთევან და თეკლა ბატონიშვილების ამბები, რომელთა შესახებ საუბარსაც აქ აღარ განვაგრძობთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ოსელიანი, პ. (1995). ცხოვრება მეფისა გიორგი მეათცამეტისა, ქართული მწერლობა, ტ. X, თბილისი: „ნაკადული“.
- ორბელიანი, ა. (2023). ასპინძის ომი 1770-სა წელსა, თხზ. სრ. კრებ., ტ. III, თბილისი.
- ორბელიანი, ა. (2023). მეფის ირაკლის მეორის დროის ცოცოტა ანბები ანუ ზოგიერთი მაშინდელი პირნი, თხზ. სრ. კრებ., ტ. III, თბილისი.
- ორბელიანი, ა. (2023). მეფის ირაკლის მეორის მეუღლე დარია ანუ დარეჯან, თხზ. სრ. კრებ., ტ. III, თბილისი.
- ორბელიანი, ა. (2023). საქართველოს მეფის ირაკლის ძე ლევან, თხზ. სრ. კრებ., ტ. III, თბილისი.
- პაპუნაშვილი, ქ. „კვირის პალიტრა“. 2020. 14 ოქტ. <https://kvispalitra.ge/article/69903-q24-tslis-qethevanma-brdzolis-methauroba-ikisra-da-lekebi-damarckha-rdzlis-gamarjveba-didi-sikharulith-aghnishna-mefem>.

References:

- Ioseliani, P. (1995). Tskhovreba mepisa Giorgi Meattsamet'isa. Kartuli mts'erloba. T'. X. [The Life of King George the 17th, Georgian Literature, Vol. X]. Tbilisi: „nak'aduli“.
- Orbeliani, A. (2023). Asp'indzis omi 1770-sa ts'elsa. Tkhzulebata sruli k'rebuli. T'. III. [The War of Aspindza in 1770, Works by Sr. Collection, Vol. III]. Tbilisi.
- Orbeliani, A. (2023). Mepis Irak'lis Meoris drois tsotsot'a anbebi anu zogierti mashindeli p'irni. Tkhzulebata sruli k'rebuli. T'. III. [A Brief History of the Time of King Heraclius II, or Some of the Men of that Time, Works by Sr. Collection, Vol. III]. Tbilisi.
- Orbeliani, A. (2023). Mepis Irak'lis Meoris meughle daria anu Darejan. Tkhzulebata sruli k'rebuli. T'. III. [The Wife of King Heraclius II, Daria or Darejan, Works by Sr. Collection, Vol. III]. Tbilisi.
- Orbeliani, A. (2023). Sakartvelos Mepis Irak'lis dze Levan. Tkhzulebata sruli k'rebuli. T'. III. [Levan, Son of King Heraclius of Georgia, Works by Sr. Collection, Vol. III]. Tbilisi.
- P'ap'unashvili, K. (2020). „K'viris p'alit'ra“. [\"Weekly Palette\"]. 14 okt'.